

TELEPÜLÉSI

Értéktár

GYÖNGYÖSFALU

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfa Települési
Értéktár Bizottság Elnök

200 éves Körtefa

Gyöngyösfa Ligetút mellett található több, mint 200 éves vadkörtefa melyből eredetileg több darab is volt a hegyen. Országosan jegyzett vadkörte, amely a génállomány megőrzési alap része. A faluban régebben ennek a fának a gyümölcsét arra használták fel, hogy ecetet főzzenek belőle. Régebben a körtefa alatt található gyökérsarjakat kiásták és ebbe oltották bele az új, nemesített körtefa oltványokat. A 30-as években a fa közelében lévő út mellett, egy találkozási pont szerepét töltötte be. Ugyanis a pösei és a csömötei hegyek közötti forgalom ezen az úton zajlott és a terebélyes lomkorona alatt gyakran megálltak pihenni a nyári napokon. Sajnos az út melletti fasor kipucolása után az uralkodó szélirányok erőteljesen megrongálták a fa lombkoronáját, de még így is impozáns látványt nyújt. A fa mellett ma is kialakított pihenőhely található.

Bikaviadal

Írta: Bertók József
1951 - ben. A szöveget megtalálta és elmondta Balaton Tamás 7. osztályos általános iskolai tanuló 1986-ban.

1. Történik ez ötvenegyben
Ős ludadi nagyközségben
Kovács János udvarában
Bika mászik fel a fára.	12. Aktatáska
Kényelmese
A bika, ho
Nem is rág
2. Bikás János, hogy meglátta
Szőlőkaró a markába,
Akkor nyílik ajtókilincs
Belépett rajta a Pipics.	13. Balogh Pi
Száz forint
Másfél lit
Bika vérét
3. Lajos bácsi bejelentem,
Hogy a bika megesz engem,
Lajos átlépett a b oltba,
Beleszól a telefonba.	14. Laci bácsi
Szarvájábó
Orrkarika
A Nagy Fer
4. Halló, Kőszeg ! Nagy felelős,
Három ember jöjjön, de hős,
Lábbal hajtós biciklivel
Jött a Háni Feri sebbel,	15. Lukács Józ
Ő tartja a
Gábor pajta
A bika-pén

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfa Települési
Értéktár Bizottság Elnök

Bikafuttatás legendája

Bertók József törzsgyökeres ludadi lakos írta a művet 1951-ben. A falu elismert embere volt kisbíró is volt. A Gyöngyösfa másik híres történetét a Pösei Baglyosokat is ő szerezte. A szöveget megtalált és elmondta Balaton Tamás 7. osztályos általános iskolás tanuló 1986-ban. A mű alkotója a kor iróniájával alkotta meg a művet melynek témájául egy elszabadult bika befogásának története szolgált alapul. A versben rímekben gazdagon az akkori falu életében tevékenyen résztvevő embereket negatív vagy pozitív tulajdonságaik alapján jelenítette meg a történetben a vers feltűnően hosszú 75 versszakból áll. A vers gazdagon tartalmazza a népi szókincset és egy pillanatképet rögzít a számunkra mondhatnánk azt is szóban örökíti meg mind azt amit aznap egy kívülálló megfigyelhetett volna az utcában. Az akkori lakosoknak versben szereplő hősöknek a mai napig élnek még leszármazottaik a faluban. Idősebb lakosok szófordulatában még a mai napig előfordulnak a versben szereplő szó szerkezetek példának okáért: „Megjelent a Szanyi Vendel kezében a huszárkengyel”

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfalu Települési
Értéktár Bizottság Elnök

Ludad falurész Hősi emlékmű

A falurész lakosai állították az emlékművet azon hősi halottak emlékére, akik életüket áldozták a hazáért az I Világháborúban. Az emlékmű a Szentháromság templom kertjében áll. Az emlékmű 3,5 méter magas a talapzata egy 2,5 méteres négyzet alapú oszlop melynek négy sarkát ion stílusú oszlopok díszítenek az oszlopok egy márványtáblát fognak közre az emlékmű 2 oldalán. Ezekre a márványtáblákra az elesettek neveit vésték fel. Az emlékmű tetején egy büszke magyar katona áll szuronyos puskával a kezében. Az emlékmű mellett egy másik is található ebben a kertben ez egy Pieta amelyet gyásza megnyilvánulásaként állíttatott Geröly Istvánné 1916-ban elesett fia emlékére.

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfalu Települési
Értéktár Bizottság Elnök

Pösei hegy boronafalas pincéi

A Cádi pincesorhoz hasonló vele egy időben épített pincéről van szó. A felhasznált fa anyag tekintetében gesztenye fából illetve tölgy fából készült a fal. A sarkokon fecskefarkas kötés tartja össze a gerendákat és méterenként 3-4 gerenda vastag faszeggel van összefogatva. A gerendák közé kender kötelet tömtek majd az egész pincét sárral tapasztották be. A kész pincét fehérre meszelték. Az 50-es években még sok ilyen jellegű pince volt melynek a fedése még zsup volt. Sajnos eredeti állapotában nem maradt fent pince, mert a zsup fedés helyett a cserép fedés vette át a szerepet. Az épületek tagolása 2 helyséből állt az egyik tároló helység volt a másik helységben feldolgozás történt. Szinte minden házhoz tartozott egy pince és falu férfi lakossága szabad idejének nagy részében kint a hegyen a pince körül tevékenykedett. Ez a szép hagyomány mind a mai napig él és ennek köszönhetően a hegyen pezsgő élet zajlik.

A pösei két sárkány: az 1867-es és a későbbi

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfalu Települési
Értéktár Bizottság Elnök

A pösei sárkány legendája

Bertók József írta ezt a kis vicces történetet vers formájában, melyben egy megtörtént esemény alapján ahol valószínűleg ő is részt vett vagy legalábbis hallomásból ismerte azt. Az egész történet a Pösei hegyre vezető Csorda út mellett játszódott a régi disznó fürdető felett. A történet szerint a hazafelé tartó pince gazdák az út mellett lévő odvas gesztenyefában huhogó bagolyra azt hitték, hogy sárkány. Sajnos már nem tudták megítélni az események valós mivoltát és rémületükben kicsődítették a hegyre a papot és a fél falut, hogy kifüstöljék a bestiát. A falu apraja-nagyja kivonult és ezt az író jól kihasználva az akkori két falurész közötti vicces versengést egy humoros vers formájában örökítette meg. A vers inkább a negatív tulajdonságokra alapoz és iróniával jól átszőve egy fricskát állít ki az akkori Kis-pösei, Nagy-pösei lakosokról.

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfalu Települési
Értéktár Bizottság Elnök

Szent Márton kórus

1998. januárjában Porpáczy József plébános megbízásából alakult a falu ifjúsági énekkara. A hittanos diákokból és a szentmiséken részvevő fiatalokból alakult meg egy kis közösség, melyhez néhány szülő is csatlakozott. Kezdetben a plébánia templom sekrestyéjében tartották énekpróbákat. A kéthetente összejövő kis csapat próbái idővel átkerültek az iskola egyik tantermébe, itt tanulták tovább énekeinket. Az évek alatt az idősebb korosztály vette át a szerepet. A szomszédos faluból Lukácsházáról is sokan becsatlakoztak a kórusba. Ennek köszönhetően a két falu közös énekkara lett. Kezdetben az énekeket hallás után tanulták, melyet gitárral kísérték. Segítségük a „sárga könyv” volt - Áldjad én lelkem az Urat - című szöveggyűjtemény.

Az évek múlásával a környék elismert kórusa lett és nem volt olyan helyi rendezvény ahol nem léptek volna fel. Rendszeresen tartanak összejöveteleket és szerveznek kirándulásokat. Kisebb színdarabokat, kabaréjeleneteket és népdalokat is adnak elő. a 2016-os gyöngyösfalusi Falunapon egy régi pösei történetet elevenítettek fel Pösei Sárkány történetét, mellyel nagy sikert arattak.

Gyöngyösfalu négy korábban önálló település, Kispöse, Nagypöse, Ludad és Seregélyháza egyesítésével jött létre. Pösének már a középkorban Szent Márton tiszteletére szentelt temploma volt. A jelenlegi templomot, a régi lebontása után, 1905-ben építették fel. Tervezője Ludwig Schöne (1845 - 1935), aki a környéken több templomot is épített (SZombathely, Cák, Kőszeg). 1400-ból származó oklevél szerint a régi templom szentélyének középső ablaka határpontként is szolgált. Az új, neogót templom pontosan a régi helyére épült, így 1928-ig, Kispöse és Nagypöse egyesítéséig itt húzódott a két község határa. Wallner József, aki az építés idején a templom plébánosa volt, így emlékezik vissza a különleges helyzetre:

„... az új templom tengelyvonalát a régi templom szentélyének keletre néző keretes ablakaiban kellett meghúznom, úgy, hogy az új templom középvonala Kis- és Nagypöse községek közigazgatási birtokállománya között induljon nyugat felé, amely felfogás úgy a herceg Eszterházy kegyura-

A falu közösségének egyik mozgató rugója. Az ő ismeretei széles körben magába foglalják a népi iparművészetet. Szorgos munkájának köszönhetően iskolai foglalkozások keretében számos helyi fiatalnak mutatta be a tojásfestést a csuhébábú készítés és a régi népi játékokat. 2010-ben a XV. Országos Népművészeti Kiállításon aranyoklevéllel ismerték el munkásságát. Számos országos és helyi kiállításon vesz részt, ezzel is öregbítve Gyöngyösfalu hírnevét.

A tojásfestés összes típusával foglalkozik, a batikolástól viaszos technikáig. A tojás kaparást, karcolást is magas fokon űzi, ahol a festett tojásról a festékanyag eltávolításával, lekaparásával jön létre a díszítő motívum. A tojásdíszítés legnehezebb műfajával is foglalkozik, úgynevezett csipkézett tojásokat is készít ahol egy kis marógép segítségével legfinomabb csipkemosképeket marja bele a tojáséjbe. Ezt az eljárást nagyméretű strucctojáson is bemutatja.

Ő személyesen így írja le:

A hímes tojás készítés módjai közül Gyöngyösfalu és Kőszeghegyalja környékén a viaszírás a legelterjedtebb. E díszítési módot édesanyámtól tanultam, ő pedig az édes-

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfalu Települési
Értéktár Bizottság Elnök

Szent Márton templom

ságnál, úgy a kőszegi járási főszolgabírónál helyesnek találtatván, szent püspök Márton hitvalló új temploma régen megszánt temetődombon a réginek helyén úgy épüljön meg, hogy a szentély keletre néző, középső, Szent Márton püspököt ábrázoló festett oltárablaka legyen az új templom tengelyvonala. Ez aztán azt a különleges helyzetet teremtette, hogy minden szentmisében az epistola Nagypösén, az evangélium Kispösén mondatott. „

Szent Márton alakja az oltárképen és az üvegablakokon egyaránt felfedezhető. A régi templom néhány kőfaragványa az új templomban is megtalálható.

A templom Neoromán stílusban épült. Az ablakai színes ólom üvegből vannak és az egyik ablak Szent Márton alakját ábrázolja. A templom a Kőszegi kistérség legnagyobb falusi temploma. Az építésben jelentős részt vállaltak falu akkori földesurai az Esterházyak.

A két falú rész között húzódó határ, ami a templom hossz tengelyével esett egybe. Az ötvenes évekig meghatározta azt, hogy ki melyik oldalra ülhetett le. Ez a szokás a mai napig él a mai családokban.

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfalu Települési
Értéktár Bizottság Elnök

Tamásné Geröly Mária munkássága

anyja nagynénjétől, Fatalin Györgyné Schreiner Máriától, aki 1860-ban szül. Lukács házában. Mivel a nagymamán nem tudott tojást írni, minden évben megkérte a nagynénjét, hogy írjon tojást a gyerekeknek. Édesanyám ahogy nőtt, egyre nagyobb érdeklődéssel figyelte nagynénit és próbált neki segíteni. A „mester” ahogy korosodott, mihamarabb szeretne volna átadni anyámnak a tudását. Papírra vetette az általa használt mintákat, és biztatta anyámat, hogy próbálja meg egyedül. A nagypapa a viasz melegítéséhez elvágott egy tejes köcsögöt (ma is ezt használok már kb. 70 éve) a cserépedénynek lábakat készített, ez alá vaslemez tettek, erre rakták a paraszt, amit édesanyám fiú testvérei fújtak hogy a viaszt melegen tartsák, miközben petróleumlámpa fényénél írta anyám a tojásokat. Ezentúl ő látta el a rokonságot húsvéti tojással. Így telt jó néhány év. Kb. 8 éves lehettem, amikor anyám engem is maga mellé ültetett, és elkezdett tanítgatni, mint őt a nagynénit.

Neki köszönhetően Gyöngyösfaluban is él még a régi hagyomány.

TÓTH ÁRPÁD

Gyöngyösfalu Települési
Értéktár Bizottság Elnök

Varga Zoltán fafaragó munkássága

Már fiatal kora óta a faanyag megrögzött szerelmese, már asztalos tanuló korában is kiválogatta azokat a faanyagokat amelyekből szépet lehet faragni. Kezdetben kisebb kiegészítőket készített. Pl.: sótartókat, faevőszközöket. Munkássága során rendszeresen részt vesz a Velemi alkotóház munkájában és a környék népművészeti kiállításain is. A fafaragás minden területén aktívan kiveszi a részét. A faszobrászat egész alakos ábrázolás arcképek kifaragása mellett falu címereket és nemzettség címereket is farag. A negyedik Országos Faműves Konferencián és Pályázaton „Hagyományos tárgyak továbbélése és a gyermekvilág” témában III. helyezést ért el 2016-ban.

Projekt – Hungarikum - 2016

Felső-Gyöngyösmonti Értéktár elkészítése és bemutatása Vas megyében
A Vas megyei Felső-Gyöngyösmonte helyi értékeire alapozott tájegységi értékeinek meghatározása és közösségi hasznosítás alapjainak megteremtése

Projekt vízió | Vas megye északi területén, Szombathely és Kőszeg közti vidékies térség (Gyöngyösmonte) természeti (Írottó Nátrópark), kulturális (Szent Márton templomok, Órvidéki, Hegyaljai hagyományok) értékei lehetővé teszik, hogy közössége ezekre a szilárd alapokra épített közösségfejlesztésbe fogjon. Célunk, hogy a térség mind a kilenc települése: Gencsapáti, Gyöngyösfalu, Lukácsháza, Kőszegpaty, Pusztacsó, Nemescső, Cák, Kőszegdoroszló, Kőszegszerdahely azonos minőségű és publikáltságu helyi értéktárral rendelkezzen. Ezek alapján a térség értéktárát, tájegység érték albumot hoznánk létre, mely kiegészítve a helyi értéktárak értékeivel közösségfejlesztési, gazdaságfejlesztési bázist képezne térségfejlesztő munkánkban.

Helyzetfeltárás | Helyi Fejlesztési Stratégiánk (HFS) alapját is a fenti gondolat adja, de jelenleg csak kettő térségi település, a Cák Pincesor gazdája, Cák település és a megye hagyományörzésében élen járó Gencsapáti Hagományörzők, illetve Önkormányzatuk rendelkezik felméréssel, igaz ők már megyei értéktáras helyi értékekkel is bírnak. A többi település csak értéktár bizottságot, illetve térségi értéktár tanácsot hozott létre, ez idáig érdemi munka nem történt körükben. A két értéktáras település, a megyei NMI szakemberei, térségi polgármesterek és az UTIRO Térségfejlesztő Egyesület, mint LEADER címbirtokos egyesület közös döntése értelmében, együttműködéses pályázatot indított, Vas megyében elsőként, a Felső-Gyöngyösmonti Tájegységi Értéktár létrehozására.

Egyesületünk, annak munkaszervezete és vezetője Bolfán Csaba 2008 óta foglalkozik térségfejlesztéssel, személyesen helyi értékörzéssel (Biotájház, Lukácsháza). Tevékenységünk ezen időszak óta számos helyi érteken alapuló rendezvény és építmény (Pincés Kemencés, Lukácsháza, Marton szállás, Horvátszidány, Bóság napok, Bó, Büki Tájház, Bük, stb.) létrejöttéhez járult hozzá. 2016 óta egyesületünk a Vas megyei NMI partnerszervezete, mely közös tevékenységben a helyi értékek őrzésére szolgáló egyesületek és közösségi programok segítése a fő tevékenységünk.

P a r t n e r s é g :

Pályázó: UTIRO Térségfejlesztő Egyesület

Szakmai partnerek: NMI Vas megyei szervezete, Vas Megyei Értéktár Bizottság

Mentor települések (elismert, dokumentált értéktárral rendelkezők): Cák, Gencsapáti

Cák településen 2015 évtől elismerten, megyei értéktárban rögzítetten, a Cák Pincesor, Vas megye Szőlőhegyeire jellemző boronafalu építészeti együttes található, mely őrzése, védelme a település egyik kiemelt feladata

Gencsapáti településen, a szintén megyei értéktáras Hagományörzők által gondozottan négy értéket is örökítenek. Szentkút és Ördögkő, Gencsapáti tánc-hagyomány, Verbunk, Gencsapáti tojásfestés hagyománya, Gencsapáti Legénycéh hagyománya tartozik hozzájuk

Tevékenységük, értékörzésük és annak tisztelete példát mutat a többi hozzájuk csatlakozni kívánó településnek. Dokumentált Helyi Értéktárat készíteni szándékozó települések, melyeket vagy önkormányzat, vagy annak civil szervezete képvisel: Gyöngyösfalu, Lukácsháza, Kőszegpaty, Nemescső, Pusztacsó, Kőszegdoroszló, Kőszegszerdahely Ezen települések képviselő testületei már értéktár bizottságokat állítottak fel, listákat készítettek, de teljes körű, közmegegyezésen nyugvó, dokumentált helyi értéktáruk még nincs.

Projekt eredménye | Együttműködésünk eredményeként Vas megye e kistáján létrejött a közösségi érték megállapítás új formája, mely alkalmas a térség további kohéziójának növelésére. Munkák végeztével elmondhatjuk, hogy a Tájegységi értéktár készítése, értéktár kiadvány kiadása segítségével falvaink erősödtek, kapcsolataink mélyültek és lakosaik jobban megismerték saját értékeiket.

A mai település Kispöse, Nagypöse, Ludad és Seregélyháza egyesítésével keletkezett. 1386-ban említik először.

Pösében már a középkorban is állt Szent Márton tiszteletére épített templom. E régi templom néhány kőfaragványa az új templomban is megtalálható.

Vályi András szerint „PÖSE. Kis Pöse, Nagy Pöse. Két falu Vas Vármegyében. Kis Pösének földes Urai több Uraságok; Nagynak pedig földes Ura Hg. Eszterházy Uraság; lakosai katolikusok, és másfélék. LUDAD. Ludung. Elegyes magyar falu Vas Várm. földes Ura H. Eszterházi Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Nagy Pöséhez nem meszsze, és annak filiája, földgye termékeny, fája, legelője van, el adása Kőszögön, és Szombathelyen van, réttyei jók. SEREGÉLYHÁZA. Német falu Vas várm. földes Ura G. Koller Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Nagy Pöséhez nem meszsze, és annak filiája; határja is hozzá hasonlító.”

Fényes Elek szerint „Kis és Nagy Pöse, 2 magyar falu, Vas vmegyében, ut. p. Kőszeg, 250 kath., 40 evang. lak. Kis Pösén van kath. paroch. szentegyház, s fő birtokosa hg Eszterházy; Kis Pöse közbirtokosoké. Határuk róna és jó buzatermő. Ludad, Luding, magyar falu, Vas vmegyében, a Gyöngyös mellett: 244 kath. lak., róna és termékeny határral. F. u. h. Eszterházy. Ut. posta Kőszeg. 3/4óra. Seregélyháza, magyar falu, Vas vgyében, 84 kath. lak. Ut. post. Szombathely” [5]

A főutca a ludadi templommal

1910-ben Kispösének 142, Nagypösének 182, Ludadnak 298, Seregélyházának 165 lakosa volt. Mind a négy község Vas vármegye Kőszegi járásához tartozott. Kis- és Nagypösét 1928-ban egyesítették, majd 1950-ben Ludaddal és Seregélyházával egyesítve a Gyöngyösfalu nevet kapta.